

Izvorni znanstveni rad
UDK 1:32
32.01
Primljeno: 8. travnja 2010.

Decizionistički modeli politike

HENNING OTTMANN*

Sažetak

Decizionizam s pravom ističe odlučujuću važnost odluke u političkom procesu. No mora se kritički vrednovati njegova dramatska pretenzija (od Schmitta do Agambena) prema kojoj se normalnosti života suprotstavlja patos izvanrednog stanja i krize, čime se briše svaka razlika ne samo između normalnosti i izvanrednoga stanja nego čak i između demokracije i diktature. Pravi obzor s kojega se mogu objasniti decizionizam i njegovi dramatizirajući oblici jest novovjekovlje u cjelini. Rađanje decizionizma iz krize tradicije i zajedničkosti može se promatrati već na početku novovjekovlja: u Machiavellija i Hobbesa. Vrhunac dramtizacije nalazimo u Schmittovu decizionizmu, u korištenju političke teologije za dramtizaciju politike kao drame subjekta koji svoju samovoljnu slobodu dobiva sekularističkim razvlaštenjem Boga. Drugi pravac političke filozofije zagovara, nasuprot primatu decizije, politički primat diskusije i diskursa. Autora zanimaju oblici diskursa koji habermasovski ili rawlsovski kruže oko pojma deliberativne demokracije. Teorije deliberativne demokracije većinom su obilježene ovim postulatima: zahtjevom za jednakošću i uključenošću, za besprisilnošću i komunikativnošću orijentiranom na sporazumijevanje. Autor upozorava da se u tim zahtjevima iskazuju pretjerana očekivanja, koja diskurs i diskusija nisu u stanju postići (očekivanja konsenzusa i racionalnosti, podcjenjivanje preddiskurzivnih pretpostavki). U završnom dijelu autor poantira da su i decizionizam i teorija diskursa djeca novovjekovnih gubitaka tradicije i zajedništva. Decizija i diskusija sličje posvađanoj braći, premda sve poduzimaju da ospore svoje srodstvo. Moguće je posredovanje opreke tako što će zavađena braća prepoznati svoje srodstvo. Ujedinjenjem su barem zaštićeni od opasnosti iracionalizma i pretjeranoga očekivanja racionalizma.

Cljučne riječi: politika, decizionizam, diskurs, rasprava, deliberacija

Decizionisti žele odlučivati, ali ne diskutirati. Pristalice diskusije žele diskutirati, ali ne odlučivati. Ovdje se traga za decizionistima sklonim diskusiji i pristalicama diskusije sklonim odlučivanju. Alternativa diskurs ili decizija vodi političku filozofiju

* *Henning Ottmann*, redoviti profesor političke znanosti na Institutu Geschwister Scholl Sveučilišta u Münchenu.

u slijepu ulicu koju valja izbjegavati. Prvi dio članka bavi se decizionizmom, drugi dio teorijama diskusije i diskursa. Treći dio pokušava povezati deciziju i diskurs.

I. O decizionizmu

Decizionističke teorije politike imaju pravu jezgru. One osporavaju – i to s pravom – da može postojati *jedinstveno* utemeljenje političkih odluka. One upućuju na neizvediv ostatak svake odluke, na ono što je filozof Kierkegaard nazvao “skokom”. Racionaliste vrijeđa ta decizionistička tvrdnja da u odluci svagda preostaje nešto što se ne može deducirati. Ali to je nešto s čime oni moraju živjeti. Suci nisu sumpncijski strojevi koji mehanički primjenjuju pravo. Političke odluke nisu računski zadaci *rational choicea*. Odluke su uvijek rizik, a to je jedan od razloga zašto se hvali uspješna odluka.

Decizionizam sadrži pravu jezgru. Posve drukčije valja prosuđivati pitanje zašto tako često nastupa patetično, dramatično. Decizija se romantizira u “trenutak” odluke (Burkhard, 2000). Pretvara se u moment koji ispada iz vremena. Normalnosti života suprotstavlja se patos ekstremnoga slučaja. “Odluka” i “kriza” blisko su srodni pojmovi. Kriza nije samo stanje. Ona je također nešto poput trenutka u kojemu pada odluka. Grčki pojam *krisis* označuje preokret u nekoj bici ili bolesti (Tukidid, nakon 431. pr. Kr.: *Spis o ratu Peloponežana i Atenjana*, I, 23). U Novome zavjetu znači čak posljednju od svih odluka: Sudnji dan (*Ivan*, 4, 24). Na području državnoga prava Carl Schmitt bio je onaj koji je na weimarsku krizu odgovorio s pomoću decizionizma. Suverena odluka trebala bi biti odgovor na “izvanredno stanje”. “Suveren je onaj koji odlučuje o izvanrednome stanju”, tako glasi, kao što znamo, Schmittova definicija suverenosti (Schmitt, 1934: 11). Danas Giorgio Agamben u svojim knjigama *Homo sacer* i *Izvanredno stanje* tvrdi da “izvanredno stanje” više nije iznimka, nego pravilo. Suverenost raspolaze “golim životom”, bilo pacijenta u komi, bilo logoraša, bilo terorista. On kaže, nadalje, da je “nomos moderne” logor u kojemu je čovjeku oduzet svaki politički status te je reduciran na “goli život” (Agamben, 2002: 180). Agamben povezuje Schmitta s Benjaminom i Foucaultom. Svjetska karijera takve svojevrzne mješavine vjerojatno je nezadrživa. Ipak se smije reći da je cijena takvih dramatiziranja visoka. Ona se sastoji u brisanju svake razlike između normalnosti i izvanrednoga stanja. Ona čak vodi, povrh toga, brisanju razlike između demokracije i diktature. To na isti način vrijedi za Carla Schmitta i Giorgia Agambena.

Odakle potječe dramatiziranje decizionizma? Ono se često povezuje s Weimarem i krizom dvadesetih godina. Ali to je preuska perspektiva. Već 19. stoljeće nudi više oblika dramatizirajućega decizionizma: politički u Donosa Cortésa, ekonomski u Marxa, religijski u Kierkegarda, nihilistički u Nietzschea i svjetskorelativistički u Maxa Webera. Devetnaesto stoljeće već vidi decizionizam slijeva i zdesna. Ali ni

to stoljeće još ne pruža pravi obzor s kojega se mogu objasniti decizionizam i njegovi dramtizirajući oblici. Zapravo je novovjekovlje u cjelini ono koje te oblike decizionizma stvara. On je dijete novovjekovlja, pa je lako uvidjeti zašto je to tako. Ono dovodi, bez oklijevanja, do gubitka tradicijskih uvjerenja i zajedništava. "Zakon" iza karijere decizionizma može se, stoga, ovako formulirati: gdje nestaju tradicija i zajedništvo, tu raste carstvo odluke. Što više kontingencije, to više decizije (usp. Greven, 2000).

Rađanje decizionizma iz krize tradicije i zajedničkosti može se promatrati već na početku novovjekovlja: u Machiavellija i Hobbesa. Njihovi su nauči odgovor na različite krize. Machiavelli odgovara na krizu gradova-republika i na krizu Italije, Hobbes na vjerski građanski rat. Jedan stvara prvi decizionistički pojam novovjekovne političke filozofije: pojam *virtù*; drugi želi okončati vjerski građanski rat decizijom apsolutnoga suverena: "Auctoritas, non veritas facit legem" (Hobbes, 2004: 26). Machiavelli veliča novootkrivenu čovjekovu moć djelovanja iz duha humanizma i renesanse; čovjek se više ne svrstava u povijest upravljaju providnošću, on želi biti sam gospodar svoje sudbine. Hobbes veliča stvaratelja svoga vlastitog svijeta iz duha nove prirodne znanosti i tehnike. Hobbesov je čovjek *artifex*. On sebi stvara umjetno tijelo države kao što općenito želi biti stvaratelj ili konstruktor svoga vlastitog svijeta.

Decizionizam nastaje na početku novovjekovlja i već se tu vidi da pojačava krizu umjesto da je otklanja. Machiavelli žrtvuje kršćanstvo i tradicijski moral borbi za moć. Umjesto tradicijskoga nauka da se čini ono ispravno zato što je ispravno, dolazi usmjerenost na uspjeh. *Utile* zamjenjuje *honestum*. Da bi djelovanje bilo uspješno, prilika, *occasione*, mora se prepoznati i iskoristiti. Uspjeh se, dakako, kreće po oštrici noža, jer o *fortuni* i njezinoj samovolji ovisi polovica uspjeha ili neuspjeha. *Virtù* je obilježena, s jedne strane, ponosom umijeća, virtuosno ophođenje s moći, usporedivo s virtuosnošću renesansnoga umjetnika. Ali ona je, ujedno, izraz nove nesigurnosti. Tko ne iskoristi priliku, ostaje posve sam sa svojim neuspjehom. U ekstremnome slučaju život postaje lancem propuštenih prilika za koje ne postoji više nikakva utjeha. Cesare Borgia ne uspijeva premda čini *gotovo* sve ispravno, Castruccio Castracani također, premda je *sve* učinio ispravno: jedan hladni vjetar prouzrokuje prehladu. On umire. Odnio ga je dašak vjetra *fortune*.

Hobbes pak pojačava krizu vjerskoga građanskog rata na svoj način. On iznad vukova prirodnoga stanja stavlja nadvuka. Njegov pokušaj racionalističko-mehaničkoga utemeljenja vladavine završava u čistome iracionalizmu. Plašeći se "kuna i lisica", vukovi dospijevaju u kandže lava, kao što je to s pravom već primijetio John Locke (1689: t. 93, 161-163). Odakle uopće potječe *voluntas* suverena u mehanističko-racionalističkoj konstrukciji *Levijatana*? Ona potječe iz posve drugačijih izvora nego što su Hobbesova metodika i mehanika. *Voluntas* suverena upućuje na

srednjovjekovno podrijetlo svakoga decizionizma: na nominalizam i njegov nauk o Božjoj svemoći i kontingenciji svijeta. Prema Dunsu Scotusu i Ockhamu, Bog je mogao stvoriti i posve drugačiji svijet nego što je ovaj. Bog može sa svojim stvorenjima postupati kako on hoće. Bog nije, kako to kaže Ockham, “ničiji dužnik” (Ockham, Wilhelm von, 1317-1324: *Sentenzenkommentar*, IV qu. 3).

Na ovome mjestu susrećemo se s iskonskim grijehom novovjekovne političke filozofije: prenošenjem teoloških pojmova u politiku (Ottmann, 1990: 169-188). U Hobbesa se to događa tako što se svemoć i samovolja nominalističkoga Boga prenose na suverena, u Rousseaua tako što nepogrešiva Božja volja postaje modelom *volonté générale*. Politika se opterećuje pojmovima koji jako nadilaze konačnost. To su pojmovi koji ne odgovaraju nikakvoj čovječjoj volji, nego su uzeti iz Božje volje.

I Machiavelli i Hobbes svjedoče ono što je Blumenberg nazvao “nestankom teologije” novovjekovlja. U Machiavellija nestaje vjerovanje u cilj povijesti, u Hobbesa u svrhovitost prirode. U jednoga povijest postaje uspon i pad moći, u drugoga priroda postaje materijalom konstrukcije i vladavine. Hobbes je – u tome smislu dosljedno – svršousmjereno djelovanje zamijenio rastom moći. Sreća je “napredovanje zahtijevanja” od jednoga dobra k drugome, a moć ono što je po sebi dinamičko i što se očituje u stalnom rastu (Hobbes, 2004: c 11). Dakako, u Hobbesa je moć subjekta – slično kao u Machiavellija – sparena s novom nemoći: čovjek je tijelo među tijelima, gonjen strastima, čak determiniran, pravi je subjekt moć, koja je u stanju sama jačati (inače, proces koji se u okviru Hobbesova mehanističkoga mišljenja uopće ne može objasniti).

Konačno dramatično zaoštravanje decizionizma mora nastati kada se tradicija i zajedničkost stope u *tabula rasa* nihilizma. Tada je dosegnuta pozicija u kojoj Heidegger može razviti svoju filozofiju odlučnosti, Ernst Jünger “totalnu mobilizaciju” ili Carl Schmitt svoj politički egzistencijalizam (Krockow, 1958). Tada odluka dobiva prevagu nad svakim sadržajem. Faktičnost pobjeđuje svu normativnost, egzistencija bit. Svaka će odluka sada biti bolja nego nikakva, a poznato je da je neki slušatelj nakon jednoga Heideggerova predavanja rekao: “Odlučan sam, samo još ne znam za što”.

U *Pojmu političkoga* Carla Schmitta vraća se Machiavellijev okazionalizam, također Hobbesova suverena decizija, odlučivanje iz normativnoga ništa. Pritom se razlika prema utemeljiteljima novovjekovne političke filozofije sastoji samo u tome što su u Schmitta uklonjene još i one sastavnice koje su u Machiavellija ili Hobbesa još ublažavale decizionizam. U prvoga je to bilo poštovanje Starih i pragmatično shvaćanje povijesti, a u drugoga nada da će se u civilnoj religiji još moći naći ostatak postreformacijske zajedničkosti. Prema Schmittovu tumačenju, novovjekovlje je epoha u kojoj se iz stoljeća u stoljeće gubi po jedna osnovica zajedničkosti (Schmitt Carl, 1963: *Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisie-*

rungen, str. 79 i dalje). De-konfesionalizira se, de-metafizicira se, de-moralizira se, de-ekonomizira se, sve dok jednom ne otpadne i samo negiranje jer se više nema što negirati.¹ U svakome stoljeću povlači se jedno prijeporno područje iz političkoga sporenja. Ali time više nije na raspolaganju ni kao osnovica zajedništva i sporazumijevanja.

Od 16. do 20. stoljeća iz sporenja se povlače jedno za drugim religija – metafizika – moral i ekonomija. Oni bivaju neutralizirani. U 20. stoljeću stiglo se do tehnike. Međutim ona je, prema Schmittu, samo prividno neutralno tlo, nije sfera čiste stvarnosti, već “masovna vjera antireligioznoga ovostranoga aktivizma” (Schmitt, 1963: 93). U Schmitta nema tehnokratskoga decizionizma kako ga propagiraju Arnold Gehlen ili Helmut Schelsky. Ni tehnika ne smiruje političko sporenje. Ona i sama dopijeva u to sporenje, kao što se moglo primijetiti u drugoj polovici 20. stoljeća.

Schmittov se decizionizam temelji na političkome egzistencijalizmu. Obilježava ga patos borbe za bitak ili nebitak, borbe na život i smrt. Pripada mu čuveni “kriterij političkoga”: razlikovanje *prijatelja* i *neprijatelja*” (Schmitt, 1963: 26). Mnogi od prigovora tome nauku previše pojednostavljaju svoju kritiku. Previše je jednostavna antitetika kada Sternberger navodnome Schmittovu belicizmu suprotstavlja nauk o miru kao temelju, cilju i normi političkoga (Sternberger, 1961). Suviše je jednostavno tvrditi da Schmitt polazi od primata neprijateljstva i da je to kao da se brak shvaća polazeći od razvoda (Sternberger, 1961: 21). U Schmitta ostaje mir kao cilj politike. On nije belicist. On samo želi računati s “realnom mogućnošću iznimnoga slučaja” (Schmitt, 1963: 34). U njega je izvanredno stanje – za razliku od Agambena – još iznimka, a ne faktički vladajuće opće stanje. U Schmitta izvanredno stanje ima, uglavnom, spoznajnoteorijsku funkciju kao što i liječnik izučava bolesti. Neprijatelja u Schmitta ne treba ni ogaditi ni sotonizirati, on nije ni moralna ni ekonomska ni estetska kategorija. U svojim poslijeratnim djelima pokušava razviti teoriju “priznavanja” neprijatelja (npr. Schmitt, 1950), kao što i njegovo međunarodno pravo podsjeća na *iustus hostis* i ovome suprotstavlja kriminalizaciju neprijatelja i diskriminantni rat 20. stoljeća (Schmitt, 1950a).

Schmittove su jednostranosti negdje drugdje. One se nalaze u preoštrome suprotstavljanju pravne države i demokracije, diskusije i decizije. To suprotstavljanje obilježava kritiku parlamentarizma ostavljajući od mnogih zadataka parlamenta samo diskusiju i uvjeravanje i konfrontirajući ih s pregovorima iza zatvorenih vrata i ispraznim govorima (Schmitt, 1923). Već u Schmitta, a ne tek u Agambena, demokracija i diktatura su bliske, u prvoga, zacijelo, u smislu jačanja predsjednika države i, do srpnja 1932. godine, jasnoga razgraničavanja s KPD-om i NSDAP-om. Schmitt

¹ Vidi ovaj “nauk o negiranju”, koji je, zvučeći već upravo dadaistički, upravljen protiv Blumbergove teorije novovjekovlja (Blumberg, 1966), u: Schmitt (1970: 124 i sljedeće).

se ne drži antinormativizma dokraja. Kao što pokazuju Helmut Kuhn i Leo Strauss, njemu je stalo do “potvrđivanja” političkoga (Kuhn, 1968; 447-460; Strauss, 1988: 97-125). Ozbiljnost političkoga za Schmitta je ugrožena liberalnim depolitizacijama i srozavanjem politike u zabavu. Neprijatelj nije naprosto “tu”, nije naprosto neprijatelj svojim pukim postojanjem. Neprijatelja se i čini neprijateljem.

Pozadina Schmittova političkog egzistencijalizma nisu samo gubici sastavnica novovjekovlja. Iza toga je njegova politička teologija. Tek će se na toj razini pravo shvatiti dramatizacija Schmittova decizionizma. On koristi političku teologiju za dramatizaciju politike umjesto da s pomoću nje relativizira politiku i depotencira je u pretposljednji cilj čovjekova djelovanja. Politika je – tako je ja definiram – umijeće reguliranja pretposljednjih stvari, dok je religija mjerodavna za posljednja pitanja. Za kršćanina je navlastita odluka već odavno pala, čin spasa ostvaren. Kraj je *extra nos*. Ne može se njime raspolagati. U tome smislu kršćanstvo može rasteretiti politiku posljednjih pitanja. U Schmitta je to drugačije. Novovjekovlje mu postaje dramom subjektiviteta. Ono postaje dramom subjekta koji sam sebe ovlašćuje, koji Boga bez oklijevanja razvlašćuje te svoju samovoljnu slobodu dobiva sekularističkim razvlaštenjem Boga. Stupnjevi su te političko-teologijske drame: teizam i apsolutizam; deizam i pravna država; *ni-Dieu-ni maître*; nema Boga – nema najviše vrednote, kraj s Weberovim “politeizmom” vrednota i Kelsenovom vrijednosno-skepticističkom demokracijom.² U Schmitta se – za razliku od Blumenberga – novovjekovlje ne legitimira iz sebe. Ono je za njega ustanak sina protiv oca, epoha kojoj prije odgovara gnostičko suprotstavljanje stvoriteljskoga i spasiteljskoga Boga nego da bi ono bilo (kao u Blumenberga) opravdano iz sebe samoga.

II. O diskusiji i diskursu

Pogledajmo na drugu stranu, na pokušaje da se decizija štiti, bilo postupcima bilo preventivom koja gleda unaprijed na izniman slučaj; bilo *diskusijom* i *deliberacijom*. Pritom ćemo preskočiti postmoderne varijante “diskursa”. Mislim da one vode u nenamjeravani decizionizam. U Lyotarda iz nesposobnosti da se prelazi iz jedne vrste diskursa u drugi nastaje nenamjeravana vladavina najjačega ili najglasnijega diskursa (Lyotard, 1986). U Derridaa se iracionalni ostatak svake odluke tako pojačava da dolazi do odluke bez razloga i pravila, do “suca bez zakonika” (Derrida, 1991). Nemamo li međutim uopće razloga za odluku, ne moramo se ni odlučivati. Ovdje nas više od postmodernih varijanti nenamjeravanog decizionizma zanimaju oni oblici diskursa koji habermasovski ili rawlsovski kruže oko pojma deliberativne demokracije. Naša je teza da se u njima pokazuje pretjerano očekivanje koje mo-

² Ta četiri stadija mogu se izvesti iz Schmittova prikaza Donosa Cortésa i njegova *Ensayo* (1851). Schmitt (1934: 67 i d); Cortés (1989).

žemo usmjeriti na diskurs i diskusiju. Doduše, stara je teza da egzekutiva djeluje, a parlament deliberira. Međutim danas se zahtjev za deliberacijom, primjerice u Jürgen Habermasa, pojačava time što se u igru uvodi velika izvanparlamentarna javnost. “Komunikativna moć” suprotstavlja se “administrativnoj” (Habermas, 1992). Pritom se politička komunikacija ne prikazuje onakvom kakva jest (retorička, nastojeći pridobiti glasove birača, koristeći krilatice i entimeme). Ona se, štoviše, idealizira, kakvom bi bila ako bi slobodne i jednake osobe samo slijedile “neformalnu prisilu boljšega argumenta” (Habermas), ako bi svi imali jednake šanse za govor i ako nitko ne bi bio isključen iz javnoga diskursa. Teorije deliberativne demokracije većinom su obilježene ovim postulatima: zahtjevom za jednakošću i uključenošću, za besprisilnošću i komunikativnošću orijentiranom na sporazumijevanje (Bohmann/Rehg, 1997; Elster, 1998; Dryzek, 2000; Fishkin/Laslett, 2000). Ti zahtjevi protuslove faktički postojećem svijetu masovne komunikacije. Povrh toga, oni se zasnivaju – kvazizrcalno obrnuto spram dramatizacija decizionizma – na prenapregnutim predodžbama o onome što su diskurs i diskusija u stanju postići. Spomenut ću tri takva pretjerana očekivanja.

Prvo, previsoko je *očekivanje konsenzusa*. Pretpostavlja se da razgovor stvara konsenzus. Zaboravlja se da se temelji zajedničkosti mogu jalovim razglabanjem razvodniti. Još je Aristotel htio prijeći put od jezičnoga sporazumijevanja do zajednice. Od *zoon logon echon* do polisa, “from communication to community”. Hobbes, koji je imao pred očima konfesijski građanski rat, rat oko riječi, ne ide tim putem. On piše da je “jezik truba pobune”.³ Razgovor može povezati ljude. Ali može ih isto tako i razdvojiti. Može im se dogoditi kao bračnome paru koji obavi terapiju za supružnike i pritom otkrije da ima još više razlika nego što je toga bio svjestan.

Drugo, previsoko je i *očekivanje racionalnosti*. Politički diskurs nije znanstveni diskurs. Znanstveni diskurs može fingirati republiku učenjaka. On može polaziti od jednakosti sudionika, od uključenosti, od neprinudnosti boljšega argumenta. Znanost dopušta stalno iznova vraćanje temama. Moguće je približavati se “vječnome razgovoru” duhova. U politici je to drugačije. Ne postoji jednakost sudionika diskusije. Ne postoji jednakost po oružju između gospodina Augsteina i gospodina Müllera. U politici teme imaju svoju karijeru i svoje vrijeme. (Danas očito više nije aktualno izumiranje šuma.) U politici na kraju raspravljanja mora biti odlučeno. Političke su diskusije pod pritiskom vremena. One se ne završavaju kada portir želi ići kući, nego kada istekne vrijeme govora.

Treće, teorije diskursa i deliberacije daju diskursu previše, *prediskurzivnim pretpostavkama* svih diskursa premalo. Takve su pretpostavke: volja za sporazumijevanjem; poštovanje tuđega mišljenja; ozbiljnost osjećaja vezanosti vlastitim

³ Hobbes, Thomas, *De cive* (lat. 1642, engl. 1651), pogl. 5, 5: “But the tongue of man is a trumpet of warre, and sedition”.

riječima; volja da se živi miroljubivo i prijateljski s drugima. To sve već prethodi diskursima. To se ne može postići prizivajući ih, pa ni stalnim govorenjem.

Decizionizam i teorija diskursa na neobičan su način odraz jedno drugoga. *Oboje* su djeca novovjekovnih gubitaka tradicije i zajedništva. Kao što carstvo decizije raste što je više kontingencije, tako više raste i carstvo diskusije. Možemo si predočiti horor da moramo sve više razgovarati jer imamo sve manje zajedničkoga. Decizija i diskusija sličje posvađanoj braći premda sve poduzimaju da ospore svoje srodstvo. Kao da obojici želimo doviknuti: Računajte sa zalihama tradicije! Poštujte više ono što su još zajedničke zalihe tradicijskih uvjerenja! Budite tako hrabri da riskirate hermeneutičku pretpostavku umnosti postojećega! Ne učinite li to, bit ćete osuđeni na sve više diskusije i decizije!

III. Diskurs i decizija

Traži se posredovanje opreke. Nagovarajmo zavađenu braću da prepoznaju svoje srodstvo i zagrlje se. Jači su ujedinjeni nego odvojeni. Možda još uvijek ne toliko jaki da bi mogli utemeljiti dostatnu političku filozofiju. Ali ujedinjenjem su ipak zaštićeni od opasnosti iracionalizma i pretjeranoga očekivanja racionalizma.

Počnimo s prijateljima *diskusije* i *deliberacije*. Pitajmo ih zašto decizije smatraju tako malo privlačnima. Prvo, odluke se ne mogu izbjeći. Drugo, u njima se dokumentira nešto od ponosa subjekta da bude gospodarom svoga života i gospodarom položaja. Decizije pretpostavljaju slobodu da se može odlučivati. Nju su, kao mnogo toga, otkrili Grci. Već su Homerovi junaci odlučivali. To je osporavao Bruno Snell.⁴ Ali kada Ahil – da se vratimo na iskonski položaj odluke – hoće izvući svoj mač iz korica, kada ga božica Atena hvata za njegov gusti pramen i šapće mu “ne izvlači svoj mač!”, tada je samo prividno božica ona koja odlučuje. Jedino Ahil može, uopće, vidjeti božicu. Nitko je osim njega ne opaža. Junak je sam prepušten dramu svoje duše.

Odluke su ponos subjekta. Odreći se njih značilo bi isto što i odreći se samoga subjektiviteta. Podsjećamo na stoljećima prisutnu priču o *Heraklu na raskršću*, pramodelu svakoga odlučivanja između vrline i poroka. Prema Prodikovoj priči, koju nam je prenio Ksenofont, Heraklo sjedi na raskršću. Približavaju mu se dvije žene. Jedna mu obećava život užitka i dokolice, druga život vrline i napora (Xenophon, *Memorabilien*, 399. pr. Kr., II, 1, 21-23; Sansone, 2004: 125-142). *Herakles in bivio* – to vraća na Y pitagorejaca, to sličje “uskim i širokim vratima” o kojima je riječ u Lukinu evanđelju (Luka, 13, 24). Panofsky je pokazao kako se stalno iznova pojavljuje motiv Herakla u umjetnika renesanse i baroka: Dürer, Raffael, Carraci, Ver-

⁴ Snell (1966: 18-31). Snella brani Merkelbach (1996: 1-16); uvjerljiviji su pleoajei za sposobnost odlučivanja: Voigt (1934), Gaskin (1984: 17-36).

nese, Bandinelli, Reni, Pollaiuolo, Rubens i mnogi drugi (Panofsky, 1930). Heraklo je postao sastavnicom vladarske mitologije. Nalazimo ga u Versaillesu i Kasselu, na zidnim sagovima Münchenske rezidencije i predavaonice Bavarske akademije znanosti, u tondima gradske rezidencije Landshuta. Maksimilijan je htio biti *Hercules Germanicus*, a Aventinus je kreirao *Herculesa Bavaricusa*, praoca Bavaraca.⁵

Odluke imaju veze sa slavom i čašću, a to je tema koja je u današnjem posthe-rojskom društvu postala neobično neaktualnom. Političke su odluke pod pritiskom položaja i vremena. Mora se preskočiti rov između *ratio* i *voluntas*, a da bi skok uspio, potrebna je prosudbena snaga, odvažnost, jakost volje i samopovjerenje. Upućujemo na politiku njemačkoga ujedinjenja Helmuta Kohla. Ona je realizirana u krajnje kratkome vremenskom razmaku. Podsjećamo i na savladavanje katastrofalne poplave u Hamburgu pod vodstvom Helmuta Schmidta. Oba su ta primjera decizije dostojna divljenja.

Okrenimo se drugoj strani, *prijateljima decizije!* Postavlja im se pitanje zašto se plaše diskusije i deliberacije kao vode. Razgovor je od vremena Grka najvažniji oblik da se u nikad dokraja umne odluke unese što više uma. Zašto da se to odbacuje? Već Aristotelova filozofija nudi svojim naukom o razboritosti politiku koja, prvo, proizlazi iz savjetovanja i, drugo, savjetovanje usmjerava na odluku koju treba donijeti.⁶ To razlikuje stari nauk o razboritosti od novijih teorija diskursa. Aristotel zamjenjuje Platonovu ekspertokraciju sumasacijskom teorijom (*Pol.* III, 11). Prema njoj je zbroj sudova normalnih građana istovrijedan sudu stručnjaka, ili čak i nadmoćan. Svi smo stručnjaci za politiku, a prija li jelo, o tome ne odlučuje kuhar, nego gost.

Prijatelje decizije pitamo zar je svaki dan veliki dan odluke? Zar se svaki dan ženi, bira zvanje, obavlja konverzija ili objavljuje rat? Živjeti s patosom velike odluke iz dana u dan znači prenapregnuti opstojanje.⁷ Normalan je oblik etosa navika da se čini ono što se uobičajeno čini ondje gdje se stanuje. Čini se da je danas prostor političkoga djelovanja ionako postao veoma malen. Ustav već postoji. Proračun je najvećim dijelom već određen. Koalicije imaju svoju cijenu. Čini se da mnogi sustavi čak sami po sebi funkcioniraju. Oni su rasterećeni diskursa i decizija, neobično samostalni, debakl subjektiviteta koji se u njima više uopće nema za što pobrinuti.

⁵ Od obilne literature o Heraklu kao idealu vladara u književnosti i umjetnosti navodimo samo ove naslove: Reff (1966: 250-263), Jung (1966), Galinsky (1972), Bulst (1975: 123-176), Vollkommer (1987: 7-29; 1988), Schefold/Jung (1988), Ottomeyer (1997), Fleckner (2000: 145-167), Volle (2001: 79-85), Heym/Sauerländer (2006).

⁶ Znanje o mudrosti (*phronesis*) u Aristotela je epitaktično. Ono zapovijeda, dok puka razumnost (*synesis*) ima samo funkciju prosudbe (*Nikomahova etika*, VI, 11).

⁷ U tome se duhu moja promišljanja nadovezuju na pokušaje da se nađe opušten oblik decizionizma. Vidi: Lübbe, 1971: 7-31; Schwaabe, 2001: 175-201.

Odluke su ponos subjekta. One su također teret. Kako bismo rado jedno činili, a ipak drugo ne dopustili! Svakom odlukom smanjuje se i osiromašuje carstvo mogućnosti. Svaka je odluka i fiksiranje. Svaka je odluka pogreška. Ne moramo odmah misliti na tragične odluke, za koje neograničeno vrijedi rečenica “svaka je odluka pogreška”. I svaka obična biografija trpi od tereta odlučivanja. Usporedite, ipak, koliko ste mogućnosti imali kada ste bili mladi i kako se to carstvo mogućnosti iz godine u godinu topilo! Tu je život sličan filmu na čijem je kraju slika sve manja i manja dok se ne istopi na jednoj točki, o kojoj se onda kaže: “to je bio tvoj život”.

Decizionisti vjeruju u čuda, i to im prepuštamo ako to shvaćaju religiozno. Upitan je prijelaz od čuda k izvanrednome stanju. Postoji, doduše, stanovita paralelnost. Čudo probija prirodni zakon kao i izvanredno stanje zakonsku normu. Ali pri svakoj iznimci valja, prvo, upitati je li ona izuzimanje *od* norme ili samo iznimka od norme. Primjerice, pravičnost nije, prema klasičnome nauku, izuzimanje *od* pravednosti. Ona je, štoviše, nešto što pripada samoj pravednosti. Primjer koji mnogi trenutačno navode kao potvrdu izvanrednoga stanja, a to je terorizam, ne opravdava da se polazi od globalnoga izvanrednog stanja. Tko zbog izvanrednog stanja suspendira pravo, upada u zamku terorista. On mu točno potvrđuje sliku koju ovaj ima o svome neprijatelju. Svaka norma potječe iz normalnosti, pa bismo za potonju trebali biti zabrinuti, a ne za iznimku.

LITERATURA

- Agamben, Giorgio, 2002: *Homo sacer. Die Souveränität der Macht und das nackte Leben*, Edition Suhrkamp, Frankfurt am Main (usp. prijevod: *Homo sacer. Suverena moć i goli život*, Multimedijalni institut, Zagreb, 2006; izvornik: 1995).
- Agamben, Giorgio, 2004: *Ausnahmezustand*, Edition Suhrkamp, Frankfurt am Main (usp. prijevod: *Izvanredno stanje. Homo sacer II, 1*, Deltakont, Zagreb, 2008; izvornik: 2003).
- Blumberg, Hans, 1966: *Die Legitimität der Neuzeit*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bohmann, James/Rehg, William (ur.), 1997: *Deliberative Democracy Essays on Reason and Politics*, The MIT Press.
- Bulst, Wolfger A., 1975: Der “Italienische Saal” der Landshuter Stadtresidenz und sein Darstellungsprogramm, *Münchener Jahrbuch der bildenden Kunst* (26): 123-176.
- Burkhard, Conrad, 2000: *Der Augenblick der Entscheidung. Zur Geschichte eines politischen Begriffs*, Nomos, Baden-Baden.
- Cortés, Donoso, 1989: *Essay über den Katholizismus, den Liberalismus und den Sozialismus (1851)*, ur. Günther Maschke.

- Derrida, Jacques, 1991: *Gesetzeskraft. Der "mystische Grund der Autorität"*, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Dryzek, John S., 2000: *Deliberative Democracy and Beyond*.
- Elster, John (ur.), 1998: *Deliberative Democracy*.
- Fishkin, James S./Laslett, Peter (ur.), 2000: *Debating Deliberative Democracy*.
- Fleckner, Uwe, 2000: Paul Delaroches' "Napoleon I. in Fontaineblau" und die Ikonographie des Gallischen Herkules, u: isti i dr. (ur.), *Jenseits der Grenzen*, sv. 2, 145-167.
- Galinsky, Karl, 1972: *The Heracles Theme. The Adaption of the Hero from Homer to the Twentieth Century*, Rowman and Littlefield, Totowa, NJ.
- Gaskin, Richard, 1984: Do Homeric Heroes Make Real Decisions?, *The Classical Quarterly*, (34): 17-36.
- Greven, Michael Th., 2000: *Kontingenz und Dezision. Beiträge zur Analyse der politischen Gesellschaft*, Leske + Budrich Verlag, Wiesbaden.
- Habermas, Jürgen, 1981: *Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaates*, Frankfurt am Main.
- Heym, Sabine/Sauerländer, Willibald, 2006: *Herkules besiegt die Lernäische Hydra*, Bayerische Akademie der Wissenschaften.
- Hobbes, Thomas, 2004: *Levijatan*, Jesenski i Turk, Zagreb.
- Jung, Marc René, 1966: *Hercule dans la littérature française du XVIe siècle, de l'Hercule courtois a l'Hercule baroque*, Droz, Genève.
- Krockow, Christian von (grof), 1958: *Die Entscheidung. Eine Untersuchung über Ernst Jünger, Carl Schmitt, Martin Heidegger*, Stuttgart.
- Kuhn, Helmut, 1968: Politik existenzphilosophisch verstanden. Eine Auseinandersetzung mit Carl Schmitts "Begriff des Politischen" (1933), u: isti, *Der Staat*, 447-460.
- Liotard, Jean-François, 1986: *Das postmoderne Wissen*, Edition Passagen.
- Locke, John, 1689: *Second Treatise of Government*, u: *Two Treatises of Government*, J. M. Dent/Charles E. Tuttle, London/Vermont, 1995.
- Lübbe, Hermann, 1971: Zur Theorie der Entscheidung (1965), u: isti, *Theorie und Entscheidung*, Feiburg, 7-31.
- Merkelbach, Reinhold, 1996: Achill, Herkules und Paris oder: Außere und innere Motivierung der Entscheidung bei den Griechen, u: Blümel, Wolfgang i dr. (ur.), *Hestia und Erigone. Vorträge und Aufsätze*, 1-16.
- Ottmann, Henning, 1990: Politische Theologie als Begriffsgeschichte. Oder: Wie man die politischen Begriffe der Neuzeit theologisch erklären kann, u: Gerhardt, Volker (ur.), *Der Begriff der Politik. Bedingungen und Gründe politischen Handelns*, Stuttgart, str. 169-188.
- Ottomeyer, Hans (ur.), 1997: *Herkules. Tugendbild und Herrscherideal. Das Herkulesmonument in Kassel-Wilhelmshöhe*, Ausstellungskatalog.

- Panofsky, Erwin, 1930: *Hercules am Scheidewege und andere antike Bildstoffe in der neueren Kunst* (s pogovorom Dietera Wuttkea; novo izdanje 1997. godine).
- Reff, Theodore, 1966: Pupet's Gallic Hercules, *Journal of the Warburg and Coustauld Institutes*, (29): 250-263.
- Sansone, David, 2004: Heracles at the Y, *Journal of Hellenic Studies*, (124): 125-142.
- Schefold, Karl/Jung, Karl, 1988: *Die Urkönige, Perseus, Bellerophon, Herakles und Theseus in der klassischen und hellenistischen Kunst*, Hirmer, München.
- Schmitt, Carl, 1923: *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus* (usp. prijevod: Duhovno-povijesno stanje suvremenog parlamentarizma, u: *Politički spisi*, Politička kultura, Zagreb, 2007, str. 7-42).
- Schmitt, Carl, 1934: *Politische Theologie. Vier Kapitel zur Lehre der Souveränität*, Duncker und Humboldt, Berlin (2. izd.; prvotisak: 1922).
- Schmitt Carl, 1963: Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen, u: *Der Begriff des Politischen*, Auszug, Berlin (prvotisak: 1932).
- Schmitt, Carl, 1970: *Politische Theologie II. Die Legende von der Erledigung jeder Politischen Theologie*, Duncker und Humboldt, Berlin.
- Schmitt, Carl, 1950: *Ex captivitate salus. Erinnerungen der Zeit 1945/47*.
- Schmitt, Carl, 1950a: *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum*.
- Schwaabe, Christian, 2001: Liberalismus und Dezisionismus. Zur Rehabilitierung eines liberalen Dezisionismus im Anschluß an Carl Schmitt, Jacques Derrida und Hermann Lübke, u: *Politisches Denken*, 175-201.
- Snell, Bruno, 1966: Das Bewußtsein von eigenen Entscheidungen im frühen Griechentum, u: isti, *Gesammelte Schriften*, 18-31.
- Sternberger, Dolf, 1961: *Der Begriff des Politischen. Der Friede als Grund und Merkmal und die Norm des Politischen*, Frankfurt am Main.
- Strauss, Leo, 1988: Anmerkungen zu Carl Schmitt (1932), u: Meier, H., *Carl Schmitt, Leo Strauss und "Der Begriff des Politischen"*, 97-125.
- Voigt, Christian, 1934: *Überlegung und Entscheidung. Studien zur Selbstauffassung des Menschen bei Homer*. Beiträge zur klassischen Philologie, Heft 48. Rev. fotomechan. Nachdr. d. Ausg. Berlin.
- Volle, Natalie, 2001: L'apothéose d'Hercule à Versailles, *Revue du Louvre*, (4): 79-85.
- Vollkommer, Rainer, 1987: Herakles – Die Geburt eines Vorbildes und sein Fortbestehen bis in die Neuzeit, *Idea*, (6): 7-29.
- Vollkommer, Rainer, 1988: *Herakles and the Art of Classical Greece*, Oxford University Committee for Archaeology.

S njemačkoga preveo
Tomislav Martinović

Henning Ottmann

DECISIONIST MODELS OF POLITICS

Summary

It is with good reason that decisionism stresses the crucial importance of decisions in the political process. But it is necessary to evaluate critically its dramatic pretension (from Schmitt to Agamben), according to which the normality of life is juxtaposed with the pathos of the state of exception and crisis. This erases not only every distinction between normality and the state of exception, but even between democracy and dictatorship. The proper framework from which an explanation of decisionism and its dramatizing forms can be derived is the modern age as a whole. The birth of decisionism from the crisis of tradition and commonality can be observed already in the beginning of modernity: with Machiavelli and Hobbes. We find the peak of dramatisation in Schmitt's decisionism, in the use of political theology for the dramatization of politics as drama of the subject which obtains his self-willed freedom through a secularist disempowerment of God. The other strand of political philosophy advocates the political priority of discussion and discourse, as opposed to the priority of decision. The author is interested in forms of discourse which revolve in a Habermasian or Rawlsian way around the concept of deliberative democracy. The theories of deliberative democracy are mostly characterized by the following postulates: demand for equality and inclusion, for non-coercion and communicativeness, oriented towards mutual understanding. The author points out that these demands reflect too great expectations, which cannot be fulfilled by discourse and discussion (expectations of consensus and rationality, underestimating of pre-discursive assumptions). In the final section, the author concludes that both decisionism and theory of discourse resulted from the modern-age loss of tradition and commonality. Decision and discussion could be perceived as feuding brothers, although they are doing their best to negate their kinship. A mediation of opposition is possible insofar as the feuding brothers recognize the fact that they are related. Unification at least protects them from the danger of irrationalism and excessive expectation of rationalism.

Keywords: politics, decisionism, discourse, discussion, deliberation

Kontakt: **Henning Ottmann**, Geschwister-Scholl-Institut für Politische Wissenschaft, Oettinger Str. 67, D 80538 München. E-mail: Henning.Ottmann@gsi.unimuenchen.de